

katedry zemědělské entomologie a fytopatologie VŠZ Brno s oblibou konzumoval pečivo máčené v mléce a vařené maso, kdežto rostliny, a to i jemné výsevy, nikdy nepoškodil.

Hojnými a obávanými savými škůdci skleníkových rostlin jsou třásněnky (*Thysanoptera*) a červci (*Coccinea*). Zejména z červců žije ve sklenících mnoho tropic-

kých a subtropických druhů. Jak již bylo uvedeno výše, účinné přípravky výskyt červců i ve sbírkových sklenících podstatně omezily. S tímto stavem jsou zahradníci a pěstitelé spokojeni; méně už nás specialista na červce doc. J. Zahradník.

Z vyššího hmyzu byl v lednických sklenících nalezen zajímavý tropický mrave-

nec *Pheidole* sp. Tento droboučký, plavě zbarvený mravenec má vyvinutou kastu „bojovníků“, kteří jsou robustnější a mají třikrát větší hlavu než řadové dělnice. Před deseti lety byl ještě hojný v nejteplejším množárenském skleníku, kde působil škody vybíráním a odnášením drobných semen (například begónií) z výsevů. V současnosti však nebyl nalezen.

Z červené knihy našich měkkýšů - otazník nad lačníkem

Vojen Ložek

Zebrina detrita (O. F. Müller, 1774), lačník stepní, patří mezi ty druhy plžů, které díky své velké ulitě mohou vzbudit pozornost i širší veřejnosti. Pozoruhodný je ovšem i z jiných hledisek, především svým rozšířením i poměrně nedávným příchodem do střední Evropy, kde se dříve spíše šířil, než ustupoval. Dnes se však jeho vyhlídky rychle zhoršují v souvislosti s chemizací rostlinné výroby, takže je zcela na místě věnovat mu několik slov i v rámci červené knihy.

Jde o plže z čeledi *Enidae*, který se vyznačuje protáhle vejčitou ulitou s tupým vrcholem, tvořenou ± 7 pravidelně rostoucími, slabě klenutými závití. Základní barva je neprůsvitně bělavá až nažloutlá s příčnými průsvitnými pruhy, které jsou někdy tmavohnědé, jindy jen slabě zahnědlé a někdy mohou i scházet. Úzce eliptické, patrem šikmo utaté ústí zaujímá asi $\frac{2}{5}$ výšky ulity, má obústí vyložené plochým bílým pyskem a jen v cívkovém úseku výrazně rozšířené; jeho okraj zde víceméně zakrývá štěrbinovitou píštěl. Výška se obvykle pohybuje od 20–22 mm, šířka kolem 9–10 mm; rozměry, zejména výška, však značně kolísají, takže někde se setkáme s drobnými jen 16 mm vysokými tvary, zatímco jinde narazíme na populace přesahující i 25 mm.

Již z tohoto stručného popisu je zřejmé, že jde o druh, který lze jen sotva přehlédnout, tím spíše, že se obvykle vyskytuje ve značném množství a často v místech se sporým rostlinným krytem. Lačník je totiž prvek výrazně xerothermní, který obývá slunné stráně a skály v teplých chráněných polohách, především na vápenci, slínu, spraši a v nejteplejších oblastech i na podkladech silikátových, jako jsou třeba andezitové aglomeráty Kováčovských kopců. Rád žije i na náhradních stanovištích, jako jsou vysoké meze nebo terasy ve vinicích. Způsobem života i zbarvením ulity upomíná na suchomilky (*Helicella*, *Ceruellia*, *Candidula* atd.). S oblibou vystupuje na suché rostliny, kde zůstává přichycen i za velkých veder, zejména v pozdním létě a na podzim. V nepříznivých obdobích se však zavrtává do půdy a rád vyhledává úkryt pod menšími keři. Vůbec se dá říci, že ve středoevropských podmínkách dává přednost xerothermním formacím s roztroušenými nízkými dřevinami před čistě stepními otevřenými stanovišti.

Popsaný způsob života úzce souvisí s jejím původem ze Středomoří, kde je rozšířen od sz. Španělska přes jv. Francii na Balkán a až na Blízký východ. K severu proniká zejména v západní

Evropě, třeba ve střední Francii a jz. Německu a jednotlivými výsadky až do jižní Anglie. Na drsnějším východě její severní hranice klesá hluboko k jihu, takže nezasahuje do stepních oblastí na jihu SSSR.

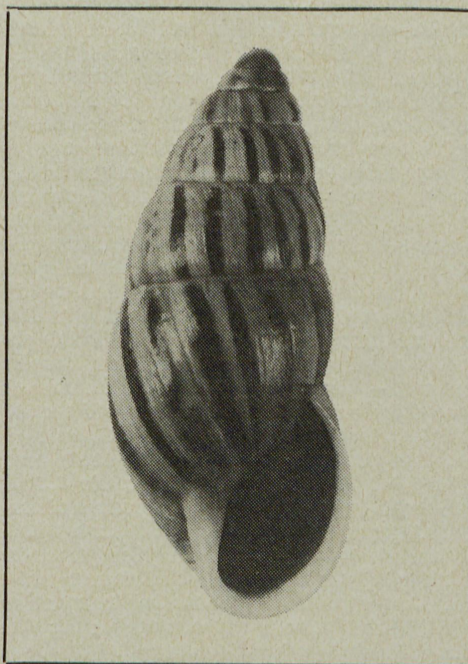
Severně od Alp obývá jen omezené plochy v nejteplejších oblastech, což platí i pro naše území, kde má svou severní hranici. V Čechách je to řetěz nalezišť na Slánsku od Řisut po Kamenný Most, na Moravě jen okolí Znojma a Brna, na Slovensku pak Děvinská Kobyla, teplé pahorky od Pribety u Komárna po Kováčovské kopce a pak Slovenský kras.

Jak to dnes vypadá s těmito populacemi? Výskyty v okolí Slaného byly donedávna velice bohaté, zejména nad Podlešínem. Dnes však je podlešinské naleziště téměř zničeno zemními úpravami a ostatní výskyty silně ohroženy chemizací v intenzivně obdělávané zemědělské krajině. Stará lokalita na brněnském Špilberku zanikla sadovou úpravou a lačník se dodnes udržuje na stepních stránkách Horneku v Moravském krasu a v okolí Znojma, kde byla r. 1979 pozorována životaschopná populace ve sprásovém úvozu u Sedlešovic. Lepší vyhlídky

vzhledem k menšímu nebezpečí kontaminace mají některé výskyty slovenské, především Děvinská Kobyla, Kováčovské kopce a hlavně Slovenský kras. Dnes ovšem víme, že ani v této oblasti nežije všude. Omezuje se hlavně na jižní svahy Horného vrchu od Sv. Anny nad Hrušovem po Turnianský hrad, odkud zasahuje i na okrajové slunné hrany Zadielského kaňonu. Dále k východu na jižních svazích Jasovské planiny u Háje však byly sebrány již jen nečetné staré ulity. V západní části krasu žije jen na domických a kečovských škrápech, kam zasahuje z Maďarska, stejně jako na východní konec Dolného vrchu u Hostovců.

Budoucnost českých a moravských i mnoha slovenských výskytů je dnes dosti nejistá. Na Moravě jde jen o drobné místní populace a hlavní výskyt v Čechách je silně ohrožen. Naději na přežití lačníka v Čechách dává ovšem zcela nově zjištěný výskyt v poloze Na Břiči u Srbska v CHKO Český kras, kde byla na podzim r. 1986 pozorována poměrně silná životaschopná populace v okolí jeskyně Galérie. Místo leží ve státní přírodní rezervaci a je daleko méně ohroženo škodlivými dopady zemědělství než výskyty na Slánsku. Zůstává otevřenou otázkou, zda tento výsadek vznikl přirozenou cestou nebo záměrným zavlečením. Vzhledově je nově zjištěná populace totožná s populacemi ze Slánska. Výskyt je třeba sledovat, neboť lačník se i v minulosti tu a tam šířil dálkovými výsadky, z nichž však mnohé opět zanikly, což patrně platí pro populaci objevenou kdysi A. Culkem u Všetat nebo pro staré údaje od Nitry a Sliache (srov. O. Kroupa, Památky a příroda 1978/2).

Z biogeografického hlediska je *Zebrina detrita* významným prvkem, neboť ve střední Evropě je moderním přistěhovalcem, tedy druhem, který se zde objevuje až v nejmladším holocénu a nikdy zde nežil v hlubší kvartéřní minulosti. Starousedlíkem je až na Balkáně, kde je např. hojný ve středopleistocenním interglaciálu ve sprásovém profilu u Raszadniku nad Dunajem nedaleko Ruse. Tím se shoduje se zástupci rodů *Helicella*, *Candidula*, *Ceruellia* a *Monacha*, které mají i obdobné ekologické nároky. Moderní zemědělství a snad i průmyslové imise udělaly jejich šíření přítrž, takže spolu s lačníkem se tyto donedávna až „ruderální“ druhy stávají významnými indikátory znečištění prostředí, protože je lze díky jejich nápadnému vzhledu snadno sledovat a pomocí subfosilních ulit i doložit jejich ústup tam, kde nejsou po ruce starší doklady.

Zebrina detrita z Turnianského hradu v Slovenském krasu. Skutečná velikost 20,0 x 9,7 mm. Foto J. Brabenec